

А. С. Ложешник,
провідний бібліотекар Наукової бібліотеки
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна
тел.: (0482) 34 77 89
e-mail: library@onu.edu.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ Ф. А. СТРУВЕ ЗА ФОНДАМИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

У статі, на основі книг, які зберігаються у фондах Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, досліджується науково-педагогічна діяльність ординарного професора, фахівця римської та давньогрецької словесності Федора Аристовича Струве. Основна увага звертається на його роль у заснуванні та комплектуванні фондів Музею витончених мистецтв та Мінц-кабінету при Імператорському Новоросійському університету.

Ключові слова: Новоросійський університет, Федір Аристович Струве, історико-філологічний факультет, Музей витончених мистецтв, Мінц-кабінет.

12 травня виповнилося 200 років з дня народження видатного історика, доктора класичної філології, професора римської словесності та старожитностей Казанського університету і класичної філології Новоросійського університету, фахівця з римської й грецької історії та словесності – Федора Аристовича Струве (іл. 1).

Ф. А. Струве зробив чималий внесок у розвиток науки, а його наукові та науково-педагогічні доробки не втратили своєї актуальності і в наш час. Історики та фахівці з античної історії й сьогодні використовують їх при написанні своїх робіт. В Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова ще й досі існують традиції вивчення латинської та давньогрецької мови шляхом звернення до греко-римських джерел та дослідження античної історії Північного Причорномор'я, започатковані ще в Новоросійському університеті видатним вченим Федором Струве. У фондах Наукової бібліотеки і нині зберігається великий пласт латинських та давньогрецьких видань, які користуються попитом у студентів та науковців сьогодення.

Предметом дослідження даної статті є праці Ф. А. Струве та інформаційні джерела, що зберігаються у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова, і на основі яких досліджується одеський період наукової діяльності вченого.

Біографічні нариси Федора Аристовича Струве були змістовно викладенні одеськими науковцями у ряді праць [3, 4, 5, 6, 7, 11, 23]. Тому у даній статті детально зупинимось на вивченні одеського періоду життя вченого, а також на його науково-педагогічних поглядів даного періоду.

Після відкриття у 1865 р. Новоросійського університету вчений був у числі перших науковців, які були запрошені до викладання. Ф. Струве отримав призначення на посаду ординарного професора кафедри грецької словесності.

Тематика курсів, які читав професор Струве, була різною. Це видно з видання «Обозрение преподавание наук в Императорском Новороссийском университете», що зберігається у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова.

Наприклад, у перший рік свого викладання він знайомив студентів 1 курсу з основами грецької граматики (3 години на тиждень), читав та критично аналізував «Анабазіс» Ксенофонта (2 години на тиждень) і один раз на тиждень знайомив з географією Греції та її колоній [13, с. 2].

У 1866-1867 навчальному році Ф. А. Струве зі студентами 1 курсу вивчав основи грецької етимології і перекладав уривки із «Анабазис» Ксенофонта, а зі студентами 2 курсу 3 рази на тиждень читав та граматично розбирав текст IV книги «Історії» Геродота, присвяченої Скіфії [14, С. 2]. У 1867-1868 навчальному році вчений зі студентами 2-го та 3-го курсів читав та робив граматичний розбір «Іліади» Гомера (3 години на тиждень) та почав викладати грецькі старожитності [15, с. 1-2] для студентів 3-го курсу. В останній рік свого проживання в Одесі, науковець, окрім постійних предметів, разом із студентами 2-го, 3-го, 4-го курсів тричі на тиждень читав та граматично аналізував «Життя Перикла» Плутарха та «Антигову» Софокла, а 3-му та 4-му курсам двічі на тиждень викладав історію грецької літератури, та студентам 4-го курсу – історію грецького мистецтва (2 години в тиждень) на кафедрі теорії та історії мистецтва [16, с. 1-2].

Невдачі у викладацькій діяльності приносили вченому розчарування, та все ж таки саме одеський період став для вченого найяскравішим у його науковому доробку. Адже після свого переїзду до Одеси вчений разом із Пилипом Карловичем Бруном та Владиславом Норбертовичем Юргевичем фактично заклав основи антикознавства у стінах Новоросійського університету [3, с. 93-94].

Питання античності були близькі професору Струве вже не один рік. Він ще на початку свого науково-педагогічного шляху захистив у Санкт-Петербурзі магістерську та докторську дисертації. У свій час ці дисертаційні дослідження були передані Санкт-Петербурзьким університетом до Одеси і зберігаються у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова.

Окрім латинської, якою були написані обидві його дисертації, вчений досконало володів давньогрецькою та німецькою мовами. Під час свого перебування в Одесі Ф. А. Струве захопився епіграфікою грецьких колоній Північного Причорномор'я, дослідженням курганів скіфського часу, що знайшло відображення в ряді його публікацій [25, 26, 28, 31].

11 грудня 1867 р. ординарний професор грецької словесності Ф. А. Струве виступив на засіданні історико-філологічного факультету із доповіддю про подальшу розробку питань історичних та археологічних досліджень чорноморського узбережжя, що виникли після відкриття Новоросійського університету: дослідження давньої класичної та візантійської філології на основі критичного дослідження текстів античних пам'ятників літератури, вивчення свідчень про давньогрецькі та середньовічні італійські колонії [18, с. 9].

Водночас з викладанням у Новоросійському університеті, вченому було доручено організацію та відкриття Музею витончених мистецтв. Дослідження ролі Ф. А. Струве у створенні Музею витончених мистецтв знайшло своє відображення у ряді праць одеських науковців [6, 11, 12, 24].

Одними із перших експонатів музею стали: колекція гіпсових копій класичної скульптури франкфуртського художника А. Ванні, придбана за 580 р. 70 к.; картина «Полтавська битва» Ф. Портнова, передана через посередництво професора О. М. Богдановського; спеціально написана для Новоросійського університету картина «Пушкін на березі моря» І. Айвазовського, написана на замовлення професора І. І. Палімсестова (нині картина зберігається в Одеському художньому музею); п'ять картин із зібрання професора І. А. Маркузена, привезених ним із Італії та Німеччини [11, с. 59].

Експозиція гіпсових культур була розміщена в одному із залів на 3-му поверсі університету (нині головний корпус ОНУ імені І. І. Мечникова) і кожного тижня була доступна студентам та міським відвідувачам. У фундаментальній праці присвяченій історії Новоросійського університету О. Маркевич відзначає, що екскурсії проводив особисто професор Струве [12, с. 612]. Цю експозицію Ф. А. Струве згодом доповнив замовленням з майстерні

Британського музею у Лондоні – 11 фігур фронтонів Парфенона та 11 фігур замовлених у Франкфурті-на-Майні і Луврі [6, с. 32].

Всі скульптури придбані професором у 1924 р. були передані до Одеського музею західного та східного мистецтва та нині складають більшу частину експозиції залу античного мистецтва. [6, с. 32]

Продовжуючи збирання та придбання експонатів, ординарний професор Федір Струве, 13 березня 1868 р. наказом №3 Радою Новоросійського університету, був направлений з червня по жовтень у закордонне відрядження. Подорож була описана в *«Путевых заметках. Отчете о командировке в Афины, Рим, Париж и Германию»* [30], де у звітній формі викладається перебування в Афінах (Греції), Римі (Італії), Парижі (Франції) та деяких університетських містах Німеччини (Берлін, Геттінген, Лейпциг, Мюнхен та ін.).

Перед відрядженням професор Струве наголошував на необхідності організації відрядження до Греції для налагодження наукових відносин з Афінським університетом, насамперед з науковцями: Олександром Рангависом, Петросом Перваноглу та Тасосом Росопулосом; пропонував побувати в Італії, а саме – в Неаполі та Римі [20, с. 10]. Він вважав за необхідне замовляти гіпсові скульптури для вивчення історії давнього мистецтва. Зокрема, одна партія була вже отримана ним з Франкфурта-на-Майні від майстра А. Ванни, іншу – хотів замовити в Римі та Афінах. Після перебування в Італії, вчений планував направитися до Німеччини для налагодження наукових відношень з вченими Гейдельберга, Геттінгена, Берліна, Лейпцигу, Відня [20, с. 11].

Основним завданням, яке ставив перед собою вчений, стало дослідження залишків давньогрецької цивілізації на північному узбережжі Чорного моря. Саме ця проблематика почала досліджуватися та розроблятися у працях науковців Новоросійського університету.

Під час відрядження Федір Аристович зустрівся з ректором Афінського університету Димитріосом Раллісом, який, в ознаменування відкриття першого університету на березі Чорного моря, надіслав до Одеси колекцію книг афінських професорів. Водночас професори університету в Афінах висловили бажання співпрацювати з одеськими колегами, а С. Куманудіс та А. Русопулос провели для Ф. Струве екскурсію містом, під час якої він багато часу присвятив вивченню пам'яток Акрополя.

В Греції професора Струве прийняв король Греції Георг I. Від імені Новоросійського університету Федір Аристович вручив йому перший том «Записок» [7, с. 112-113]. У Неаполі, за сприяння директора Національного музею Дж. Фіореллі, вчений не тільки ознайомився з унікальними мистецькими колекціями, а й відвідав археологічні розкопки Помпеї, цікавився організацією навчального процесу археологічної школи. Суттєвий недолік навчального закладу науковець вбачав у недостатній теоретичній базі. На прохання Дж. Фіореллі він домовився з Санкт-Петербурзькою археологічною комісією про передання звітів до Афінської археологічної школи. Також Ф. Струве налагодив зв'язки з німецьким археологом Г. Гейдеманом, який провів для нього екскурсію по експозиції старовинних ваз у Національному музеї [7, с. 114].

Перебуваючи в Парижі, він познайомився з французьким нумізматом, видавцем журналу «Revue Numismatique» бароном де Вітте та відомим елліністом, академіком Е. Егжером [7, с. 114-115].

Прибувши до Німеччини, науковець зустрівся в Геттінгені з археологом Е. Курциусом, у Кенігсбергу – з університетськими професорами філологом К. Лерсом і філософом Й.-К.-Ф. Розенкранцом, а у Берліні – з істориком Стародавнього Риму, лауреатом Нобелівської премії з літератури 1902 р. Т. Моммзенем. У Лейпцигу для Ф. Струве була проведена екскурсія в музеї копій стародавніх статуй, рельєфів і бюстів, створеного професором археології Й.-А. Овербеком.

Також, тут він домовився з редактором «Rheinisches Museum» про публікацію новин наукового життя Новоросійського краю.

Водночас із створенням Музею витончених мистецтв, Ф. Струве разом із В. Н. Юргевичем займався упорядженням і збагаченням експозицій Мінц-кабінету, що був навчально-допоміжним закладом історико-філологічного факультету Новоросійського університету [17].

З «Коротких звітів Новоросійського університету» стає відомо про поповнення професором Струве експозицій Мінц-кабінету. Наприклад, у 1867-1868 рр. придбано за 15 руб. золоту монету фракійського царя Лисимаха [8, с. 27]; у 1868-1869 рр. – 670 древньогрецьких та римських монет у паризького нумізмата Гофманна на суму 867 руб. 76 коп. [9, с. 29]. Окрім закупівлі експонатів, Новоросійський університет також приймав дари від меценатів. Наприклад, у 1866 р. полковник Кириakov, випускник Рішельєвського ліцею, передав кабінету зібрання класичних, російських монет, але при детальному розгляді Ф. А. Струве, відзначив, що дана колекція знаходиться у поганому стані та потребує реставрації [9, с. 614]; у 1867-1868 рр. полковник М. Ф. Дамич подарував 15 медалей, 4 давні асигнації, 26 російських та 16 іноземних монет, а у 1869-1870 рр. штаб-ротмістр Корачанов – колекцію монет грецьких колоній та 77 європейських монет [10, с. 48-49].

Проживаючи в Одесі, Федір Аристович Струве також безкоштовно викладав грецьку та німецьку мови в жіночій та Другій чоловічій гімназіях [27, 29].

Вчений вбачав для себе найголовніше завдання у дослідженні проблеми викладання давніх мов, тому що не існувало посібників для вивчення творів грецьких і латинських авторів з коментарями російською мовою.

Після закінчення 25-річного терміну, у 1870 р. Ф. Струве почав готувати собі заміну на кафедрі грецької словесності та кафедрі теорії та історії мистецтва. Вакантні посади доцентів були запропоновані Д. П. Лебедєву (кафедра грецької словесності) та Н. Кондакову (кафедра теорії та історії мистецтва) [22]. Професор Струве вийшов у відставку 3 липня 1871 р. та перейшов на посаду директора гімназії при Санкт-Петербурзькому історико-філологічному інституті. В 1877 р. Ф. А. Струве переїхав до Риги, де останні роки життя був членом Ради міністрів народної освіти. Помер 22 грудня 1885 р. у Ризі.

Федір Аристович Струве був неординарною людиною з багатовекторними інтересами, серед яких – антична історія, філологія, мистецтво, нумізматика, археологія, епіграфіка. Але поряд з науково-педагогічною роботою, вчений брав активну участь і у громадській роботі. У 1865 р. він був членом-кореспондентом Римського археологічного інституту [17, с. 10]. У 1866 р. його, ординарного професора по давніх мовах, було обрано до опікунської ради Новоросійського університету [17, с. 17], а в жовтні 1868 р. балотувався на посаду декана історико-філологічного факультету [15, с. 24]. У 1867-1868 рр. – член засідання Ради Новоросійського університету [17, 18, 19, 20, 21, 22]. З 1869 р. брав активну участь у роботі Московського археологічного товариства та Одеського товариства історії та старожитностей, де, 27 грудня 1865 р., був обраний почесним членом.

Граф Олександр Строганов був головою Одеського товариства історії та старожитностей. В цей час членом товариства був Федор Струве, що свідчить про їхнє знайомство та тісне спілкування. Наявність двох книг професора Струве у колекції графа Олександра Строганова, що зберігається у фондах Наукової бібліотеки, може свідчити про зацікавленість одеського градоначальника науковими доробками вченого.

Сучасники відзначали наукову цінність його робіт, які заслужили високу оцінку найавторитетніших вчених того часу. Інтерес до його творчого доробку в галузі дослідження стародавніх мов актуальний до сьогодні.

Список використаної літератури

1. *Struve J. Th. De argumento carminum epicorum, quae res ab Homero in Iliade narratas longius prosecuta sunt : Doctors Philosophiae / Jacobus Theodorus Struve. – Petropoli : Typis Academiae Scientiarum, 1846. – Pt. 1. – 55 p.*
2. *Struve J. Th. Emendationes et observations in Quinti Smyrnaei Posthomericæ : Magistri Philosophiae / Jacobus Theodorus Struve. – Petropoli : Typis Academiae Scientiarum, 1843. – 42 p.*
3. *Березин С. Е. Антиковедение и его представители в Новороссийском университете: кафедра теории и истории искусств: Ф. А. Струве, Н. П. Кондаков / С. Е. Березин // Одиссос. Актуальні проблеми історії, археології та етнології / гол. редкол. В. Г. Кушнір ; ОНУ імені І. І. Мечникова, Іст. ф-т. – Одеса : А. С. Фридман, 2011. – Вип. 3. – С. 93-96.*
4. *Березин С. Є. Струве Федір Аристович / С. Є. Березин, Т. О. Избаш-Гочкан // Одеські історики : енциклопедичне видання. Т. 1 : початок ХІХ – середина ХХ ст. / відп. ред. В. А. Савченко. – Одеса : Друкарський дім, 2009. – С. 224-226.*
5. *Березин С. Є. Струве Федір Аристович / С. Є. Березин, Т. О. Избаш // Професори Одеського (Новоросійського) університету : біогр. словник / відп. ред. В. А. Сминтина ; заст. відп. ред. М. О. Подрезова ; упоряд. та бібліогр. ред. : В. П. Пружина, В. В. Самодурова. – 2-ге вид., доп. – Одеса : Астропринт, 2005. – Т. 4. – С. 185-187.*
6. *Быкадорова Т. Слепки античного отдела ОМЗиВИ в ракурсе научной и культурной жизни Одессы / Т. Быкадорова // Одесский музей западного и восточного искусства – 90 : сб. науч. ст. / науч. ред Л. Сауленко. – Одесса : Астропринт, 2014. – 100 с.*
7. *Іванченко О. А. Зв'язки вчених Новоросійського університету із зарубіжними науковими центрами (другої половини ХІХ – початок ХХ ст.) / О. А. Іванченко // Український історичний журнал. – 2013. – № 4. – С. 112-135.*
8. *Краткий отчет о состоянии и действиях императорского Новороссийского университета в 1867-1868 академическом году. – 1868. – 29 с.*
9. *Краткий отчет о состоянии и действиях императорского Новороссийского университета в 1868-1869 академическом году. – 1869. – 29 с.*
10. *Краткий отчет о состоянии и действиях императорского Новороссийского университета в 1869-1870 академическом году. – 1870. – 50 с.*
11. *Левченко В. З історії Новоросійського університету: «Музей изящных искусств» / В. Левченко, Г. Левченко // Юго-Запад. Одессика. – Одесса : Печатный дом, 2010. – С. 56-67.*
12. *Маркевич А. И. Двадцатипятилетние императорского Новороссийского Университета. Историческая записка и академические списки / А. И. Маркевич. – Одесса, 1890. – XV, 724, XC.*
13. *Обозрение преподавания наук в императорском Новороссийском университете 1865/1866 учебный год. – Одесса, 1865. – 5 с.*
14. *Обозрение преподавания наук в императорском Новороссийском университете 1866/1867 учебный год). – [Одесса], 1866. – 8 с.*
15. *Обозрение преподавания наук в императорском Новороссийском университете 1867/1868 учебный год. – [Одесса], 1867. – 7 с.*
16. *Обозрение преподавания наук в императорском Новороссийском университете 1868/1869 учебный год. – [Одесса], 1868. – 7 с.*
17. *Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1866 г. – Одесса, 1866. – № 1. – 78 с.*
18. *Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1867 г. – Одесса, 1867. – № 1. – 78 с.*
19. *Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1868 г. – Одесса, 1868. – № 1. – 70 с.*
20. *Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1868 г. – Одесса, 1868. – № 2. – 79 с.*
21. *Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1868 г. – Одесса, 1868. – № 4. – 42 с.*
22. *Протоколы заседания совета Императорского Новороссийского университета за 1869 г. – Одесса, 1869. – № 1. – 42 с.*

23. Самодурова В. В. Научные династии в Новороссийском университете / В. В. Самодурова // Вісник ОНУ. Серія : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2007. – Т. 12, вип. 4. – С. 108-117.
24. Солодова В. В. Формування та розвиток документальних колекцій у складі фондів одеських музеїв / В. В. Солодова. – Одеса : Астропринт, 2010. – 302 с.
25. Струве Ф. А. Археологические заметки по поводу посещения Акермана в 1866 / Ф. А. Струве // ЗООИД. – 1867. – Т. 6. – С. 605-611.
26. Струве Ф. А. Археологические разыскания в южной России по отчетам Императорской Археологической комиссии / Ф. А. Струве. – Одесса : в гор. тип. сод. Алексомати, 1867. – 39 с.
27. Струве Ф. А. Наши классические гимназии / Ф. А. Струве // Журнал министерства народного просвещения. – 1869. – Т. 149, № 5. – С. 1-17.
28. Струве Ф. А. Новые надписи Ольвийские / Ф. А. Струве. – Одесса : в гор. тип. сод. Алексомати, 1866. – 29 с.
29. Струве Ф. А. Об изданиях греческих и латинских авторов с русскими примечаниями / Ф. А. Струве // Журнал министерства народного просвещения. – 1868. – Т. 137. – С. 258-268.
30. Струве Ф. А. Путевые заметки. Отчет о командировке его в Афины, Рим, Париж и Германию / Ф. А. Струве. – Одесса : тип. П. Францова, 1869. – 54 с.
31. Струве Ф. А. Слово, читанное действительным членом Ф. Струве в заседании Одесского Общества истории и древностей 26 апреля 1868 года о найденных надписях в Закавказском крае и о поездке в Афины, Рим и Германию / Ф. А. Струве // ЗООИД. – 1868. – Т. 7. – С. 282-286.

А. С. Ложешник,

ведущий библиотекарь Научной библиотеки

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

ул. Преображенская, 24, г. Одесса, 65082, Украина

тел.: (0482) 34 77 89

e-mail: library@onu.edu.ua

ИССЛЕДОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ Ф. А. СТРУВЕ ЗА ФОНДАМИ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ

Аннотация

В статье, на основе книг, которые хранятся в фондах Научной библиотеки Одесского национального университета имени И. И. Мечникова, рассматривается научная и педагогическая деятельность ординарного профессора, специалиста римской и древнегреческой словесности Федора Аристовича Струве. Особое внимание уделяется **на исследование (исследованиям)** его роли в становлении и пополнении фондов Музею изящных искусств и Минц-кабинета Новороссийского университета.

Ключевые слова: Новороссийский университет, Федор Аристович Струве, историко-филологический факультет, Музей изящных искусств, Минц-кабинет.

A. S. Lozheshnyk,

Chief Librarian Scientific Library of the

Odesa I. I. Mechnikov National University

24, Preobrazhenska St., Odesa, 65082, Ukraine

Tel.: (0482) 34 77 89

e-mail: library@onu.edu.ua

ACTIVITY RESEARCH OF F. A. STRUVE ON FUNDS OF SCIENTIFIC LIBRARY

Summary

In article, on the basis of books which are stored in funds of Scientific library of the Odessa national university of I. I. Mechnikov, investigated the scientific and pedagogical activity of ordinary professor, expert of the Roman and Ancient Greek literature Fedir Aristovich Struve. The main attention is paid to

his role in creation and completing of funds of the Museum of fine arts and Mints room at Imperial Novorossiysk University.

Key words: Novorossiysk University, Fedir Aristovich Struve, historical and philological faculty, Museum of fine arts, Mints room.

Reference

- [1] Struve J. Th. *De argumento carminum epicorum, quae res ab Homero in Iliade narratas longius prosecuta sunt : Doctors Philosophiae*. Petropoli, 1846, pt. 1, 55 p.
- [2] Struve J. Th. *Emendationes et observations in Quinti Smyrnaei Posthomericæ : Magistri Philosophiae*. Petropoli, 1843, 42 p.
- [3] Berezin S. Ye. Antikovedeniye i ego predstaviteli v Novorossiyskom universitete: kafedra teorii i istorii iskusstv: F. A. Struve, N. P. Kondakov [Studying of antique history and his representatives in Novorossiysk University: department of the theory and history of arts]. *Odissos. Aktualni problemy istorii, arkeolohii ta etnolohii*, Odesa, 2011, iss. 3, pp. 93-96.
- [4] Berezin S. Ie., Izbash-Hotskan T. O. Struve Fedir Arystovych [Struve Fedir Arystovych]. *Odeski istoriky [Historians of Odesa]*. Odesa, 2009, vol. 1, pp. 224-226.
- [5] Berezin S. Ie., Izbash T. O. Struve Fedir Arystovych [Struve Fedir Arystovych]. *Profesory Odeskoho (Novorosiiskoho) universytetu : biohrafichnyi slovnyk [Professors of the Odessa (Novorossiysk) University: Biographical Dictionary]*. Odesa, 2005, vol. 4, pp. 185-187.
- [6] Bykadorova T. Slepki antichnogo otdela OMZiVI v rakurse nauchnoy i kulturnoy zhizni Odessy [Molds of antique department of OMZiVI from the perspective of scientific and cultural life of Odessa]. Saulenko L., ed. *Odesskiy muzey zapadnogo i vostochnogo iskusstva - 90 [The Odessa museum of the western and east art – is 90 years old]*. Odesa, 2014, 100 p.
- [7] Ivanchenko O. A. Zviazky vchenykh Novorosiiskoho universytetu iz zarubizhnymy naukovymy tsentramy (druhoi polovyny 19 - pochatok 20 st.) [Communications of scientists of Novorossiysk university with foreign scientific centers (the second half of 19th - the beginning of the 20th century)]. *Ukrainskiy istorichnyi zhurnal*, 2013, no. 4, pp. 112-135.
- [8] *Kratkiy otchet o sostoyanii i deystviyakh imperatorskogo Novorossiyskogo universiteta v 1867-1868 akademicheskoy godu [The summary record about a state and actions of Imperial Novorossiysk University in 1867-1868 academic year]*. 1868, 29 p.
- [9] *Kratkiy otchet o sostoyanii i deystviyakh imperatorskogo Novorossiyskogo universiteta v 1868-1869 akademicheskoy godu [The summary record about a state and actions of Imperial Novorossiysk University in 1868-1869 academic year]*. 1869, 29 p.
- [10] *Kratkiy otchet o sostoyanii i deystviyakh imperatorskogo Novorossiyskogo universiteta v 1869-1870 akademicheskoy godu [The summary record about a state and actions of Imperial Novorossiysk University in 1869-1870 academic year]*. 1870, 50 p.
- [11] Levchenko V., Levchenko H. Z istorii Novorosiiskoho universytetu: "Muzey izyashchnykh iskusstv" [From history of Novorossiysk University: "Museum of graceful arts"]. *Yugo-Zapad. Odessika*, Odesa, 2010, pp. 56-67.
- [12] Markevich A. I. *Dvadsatipyatiletie Imperatorskogo Novorossiyskogo universiteta [The twenty-fifth anniversary of the Imperial Novorossiysk University]*. Odesa, 1890, 734, XC p.
- [13] *Obozreniye prepodavaniya nauk v imperatorskom Novorossiyskom universitete 1865/1866 uchebnyy god [Teaching of Sciences at the Imperial Novorossiysk University Review 1865/1866]*. Odesa, 1865, 5 p.
- [14] *Obozreniye prepodavaniya nauk v imperatorskom Novorossiyskom universitete 1866/1867 uchebnyy god [Teaching of Sciences at the Imperial Novorossiysk University Review 1866/1867]*. Odesa, 1866, 8 p.
- [15] *Obozreniye prepodavaniya nauk v imperatorskom Novorossiyskom universitete 1867/1868 uchebnyy god [Teaching of Sciences at the Imperial Novorossiysk University Review 1867/1868]*. Odesa, 1867, 7 p.
- [16] *Obozreniye prepodavaniya nauk v imperatorskom Novorossiyskom universitete 1868/1869 uchebnyy god [Teaching of Sciences at the Imperial Novorossiysk University Review 1868/1869]*. Odesa, 1868, 7 p.
- [17] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1866 god [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1866]*. Odesa, 1866, no. 1, 78 p.

- [18] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1867 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1877]. Odessa, 1867, no. 1, 78 p.
- [19] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1868 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1868]. Odessa, 1868, no. 1, 70 p.
- [20] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1868 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1868]. Odessa, 1868, no. 2, 79 p.
- [21] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1868 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1868]. Odessa, 1868, no. 4, 42 p.
- [22] *Protokoly zasedaniy Soveta Novorossiyskogo universiteta za 1869 god* [Records of Proceedings of the Board Meeting of Novorossiysk University per 1869]. Odessa, 1869, no. 1, 42 p.
- [23] Samodurova V. V. Nauchnyye dinastii v Novorossiyskom universitete [Scientific dynasties in the Novorossiysk University]. *Visnyk ONU. Seriya : Bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo, knyhoznnavstvo*, 2007, vol. 12, iss. 4, pp. 108-117.
- [24] Solodova V. V. *Formuvannia ta rozvytok dokumentalnykh kolektsii u skladi fondiv odeskykh muzeiv* [Formation and development of documentary collections as a part of funds of the Odesa museums]. Odessa, 2010, 302 p.
- [25] Struve F. A. Arkheologicheskiye zametki po povodu poseshcheniya Akermana v 1866 [Archaeological notes concerning Akerman's visit in 1866]. *ZOOID*, 1867, vol. 6, pp. 605-611.
- [26] Struve F. A. *Arkheologicheskiye razyskaniya v yuzhnoy Rossii po otchetam Imperatorskoy Arkheologicheskoy komissii* [Archaeological investigations in the southern Russia according to reports of the Imperial Archaeological commission]. Odessa, 1867, 39 p.
- [27] Struve F. A. Nashi klassicheskiye gimnazii [Our classical gymnasiums]. *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya*, 1869, vol. 149, no. 5, pp. 1-17.
- [28] Struve F. A. *Novyye nadpisi Olviyskiye* [New inscriptions of Olvia]. Odessa, 1866, 29 p.
- [29] Struve F. A. Ob izdaniyakh grecheskikh i latinskikh avtorov s russkimi primechaniyami [About editions of the Greek and Latin authors with the Russian notes]. *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya*, 1868, vol. 137, pp. 258-268.
- [30] Struve F. A. *Putevyye zametki. Otchet o komandirovke ego v Afiny, Rim, Parizh i Germaniyu* [Traveling notes. The report on its business trip to Athens, Rome, Paris and Germany]. Odessa, 1869, 54 p.
- [31] Struve F. A. Slovo, chitannoye deystvitelnym chlenom F. Struve v zasedanii Odesskogo Obshchestva istorii i drevnostey 26 aprelya 1868 goda o naydennykh nadpisyakh v Zakavkazskom krae i o poezdke v Afiny, Rim i Germaniyu [Traveling notes. The report on its business trip to Athens, Rome, Paris and Germany]. *ZOOID*, 1868, vol. 7, pp. 282-286.